

חג הפסח חכ"ז

הרמב"ם סובר כהדיעות שישנה מחלוקת בין ר' טרפון וחכמים האם צריך כוס חמישי, ולכן אומר "ויש לו למזוג כוס חמישי" כדי לצאת גם כן לדעת ר' טרפון. בדורות האחרונים, בעקבתא דמשיחא, נתפשט המנהג למזוג כוסו של אליהו הקשור עם האמונה בגאולה העתידה.

כתב הרמב"ם (חמץ ומצה פרק ח' הלכה י'): "ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול כו' וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות".

והנה, מלשון הרמב"ם משמע שכוס חמישי אינו רשות – כלשון רבינו מנוח "אם רצה לשתות כו'" – שהרי הרמב"ם אומר "וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות" שמזה משמע שאינו חובה כמו ארבעה כוסות אלא – כלשון הר"ן בפסחים - הוא "מצוה מן המובחר". אך גם פירוש זה קשה שהרי לפי"ז מדוע לא כתב הרמב"ם לשון הרגיל: מצוה מן המובחר למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול (וכיו"ב).

ויש לומר שהרמב"ם סובר כהדיעות שישנה מחלוקת בין ר' טרפון וחכמים (פסחים קיח, א) האם צריך כוס חמישי ("חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון"), ולכן אומר הרמב"ם "ויש לו למזוג כוס חמישי" כדי לצאת גם כן לדעת ר' טרפון, אך אין לשתות את כוס החמישי כדעת חכמים. ובאופן אחר יש לומר שגם ר' טרפון סובר שצריך רק למזוג כוס חמישי אך לא לשתותו. ולכן אין הרמב"ם אומר שזהו מצוה מן המובחר, כי כוס החמישי אינו חלק מהמצוה של ארבעה כוסות אלא ענין נוסף כי אין שותים את כוס החמישי.

והנה כוס של אליהו אינו הענין דכוס חמישי, דכוסו של אליהו הוא כוס אחד לכל המסובים, משא"כ כוס חמישי הוא לכל אחד בפני עצמו. והביאור בפנימיות הענינים: חמישי מורה שהוא בא בהמשך לארבעה כוסות שלפניו, ולכן בדורות הראשונים כשהעבודה דארבעה כוסות היה בשלימות היו יכולים להמשיך את בחינה החמישית שנמשך דוקא באתר שלים. משא"כ בדורת האחרונים, כשהעבודה אינה בשלימות הראויה, אזי אין נוהגים למזוג כוס חמישי. אך בדורות האחרונים, בעקבתא דמשיחא, נתפשט המנהג למזוג כוסו של אליהו הקשור עם האמונה בגאולה העתידה